

Prije svega, pozdravio bih sve vas koji ste došli na predstavljanje ove knjige! Zahvaljujem se na ovako brojnom odzivu i nadam se da će vam ova večer proteći u lijepom ozračju.

Mene je zapala izuzetna čast biti prvim predstavljačem ove knjige s temom kako je nastala knjiga „Mučeništvo Marka Milanovića“. Knjiga je upravo ovih dana izašla iz tiska, a večeras se prvi put predstavlja uopće, što je i kazao bih, potpuno normalno jer se radi o župi u kojoj se pokojni Marko i rodio, te živio do svoje mučeničke smrti 1859. godine. U njoj se govori o tome zašto mi Milanovići, mi vjernici ove stolačke župe i vjernici drevne Trebinske biskupije, rekao bih i vjernici obiju hercegovačkih biskupija, trebamo biti ponosni na njega.

Dakle, na inicijativu nekoliko osoba, don Rajka Markovića, Stanislava Vukorepa i Vide Milanovića 05. veljače 2002. godine u Župnom uredu u Stocu održan je sastanak na kojem je dogovoreno što bi sve trebalo poduzeti u svezi potpunijeg saznanja o mučeničkoj smrti blagopokojnog Marka Milanovića. U tom cilju, pregledan je kompletan arhiv stolačke župe koji se odnosio na razdoblje od 1835. do 1898. godine, ali na žalost, nisu pronađeni nikakvi podaci o tome događaju. Nedugo nakon toga skupina u sastavu don Rajko Marković, Vidan Vidić, Boškan Puljić – Handžić, Pero Milanović, Pero Raguž – Ljević, Ivica Dragoje i Vide Milanović obišla je po prvi put područje planina Morine i Somine u potrazi za Markovim grobom. Nakon toga obilaska, u različitom sastavu, još nekoliko puta, s istim ciljem, išlo se na te dvije planine.

O do tada obavljenom, don Rajko i Pero Milanović upoznali su i biskupa Ratka. Biskup je podržao dogovor iz Stoca i istovremeno preporučio da se istraživanja nastave, a na 150. godišnjicu Markove pogibije i izda „knjižica“, kako je to Biskup tada rekao, posvećena upravo blagopokojnom Marku. Kako vidimo, ta „knjižica“, u međuvremenu je narasla na knjigu od skoro dvije stotine stranica, a u njezinoj izradi sudjelovalo je najmanje 10 autora: od biskupa Ratka, don Milenka Krešića, don Ivice Puljića, don Joze Milanovića – benediktinca, Zlatka Glavinića, časne sestre Gabrijele Tadić, Stanislava Vukorepa do moje malenkosti.

Biskup Ratko napisao je dva teksta, jedan na temu: „Kada će Crkva proglasiti mučenikom Marka Milanovića“ i drugi: „Mučeništvo Marka Milanovića“, te je uredio sve rimske dokumente.

Don Milenko je opisao prilike u Hercegovini sredinom 19. stoljeća u kojima je živio i pokojni Marko, a don Ivica Puljić je i pored obavljene operacije i rehabilitacije, napisao iscrpan tekst o uvjetima planištenja u istočnoj Hercegovini. O „Mirisu žrtve Marka Milanovića“, napisano je u tekstu don Joze Milanovića, a Zlatko Glavinić i sestra Gabriela Tadić ustupili su za knjigu dvije prekrasne pjesme o pokojnom Marku.

Stanislav Vukorep je uz suradnju Pere Raguža - Ljevića, kao što to samo on zna, prenio na papir sjećanja ljudi do kojih je mogao doći o Markovoj pogibiji. Posebne su priloge o sjećanju na Markovu mučeničku smrt dali Marina Njavro, rođena Milanović i Mihajlo Kuzman.

Mene su zapala dva teksta. Prvi je, nadam se dao odgovor na pitanje tko su roditelji Marka Milanovića, a drugi govori o tome kako se uspjelo sačuvati imanja na Sominama, za koja je već bilo odlučeno da se nacionaliziraju i time zabrani izgon stoke na planinu i obrada imanja!

Ovom prilikom želim reći veliko hvala svim ovim autorima. Bez vaših radova ova knjiga ne bi imala takvu vjerodostojnost kao što je sada ima. Želio bih se posebno zahvaliti i fra Andriji Nikiću, koji nam je stavio na raspolaganje svoj tekst objavljen u „Taveliću“ 1980. godine, kao i fotokopiju dokumentacije, koju je on svojedobno bio naručio u vatikanskom arhivu.

Na iskazanoj pomoći i spremnosti oko realizacije knjige i drugih radnji vezanih uz pokojnog Marka, zahvaljujem i svim drugim osobama koje su nam na bilo koji način pomogle.

Treba spomenuti i ovo: kroz cijelo vrijeme rada na ovoj knjizi jedno pitanje je stalno bilo u našim mislima. Kako to da o pokojnom Marku nije bilo više dokumenata i kako u sjećanju našeg naroda Marko nije dobio više prostora? Mislim da je tome nekoliko razloga! Jedan od njih je što je u to vrijeme (pred kraj turske okupacije) u istočnoj Hercegovini bilo toliko mučenika da se jednostavno nije niti stizalo tome posvećivati. Drugi razlog je taj što su naše obitelji svake godine ljeti morale ići sa stokom u

planinu, pa su iz straha izbjegavali spominjati Markovo ime kako i oni ne bi doživjeli istu sudbinu. Ovo je lako objašnjivo i svježijim primjerom kada brojni hrvatski domaćini iz Hercegovine ni pred svojim ukućanima nisu smjeli govoriti o žrtvama u Drugom svjetskom ratu i poraću iz straha da im ubojice ne ubiju i preostale sinove ili braću.

Bez obzira koji je razlog tomu bio, nadam se da oni više ne vrijede. Duboko se nadam da će sjećanja u našem narodu na Marka i sve ostale „Marke“ biti sve jača, bez obzira na protok vremena, te da će se naći ljudi koji će to znati prenijeti i na papir.

I na kraju, ovdje bih vas htio i obavijestiti da nećemo stati samo na ovoj knjizi. Namjera nam je raditi dalje na otkrivanju činjenica oko Markove smrti u svim dostupnim arhivama, ali i poduzimati akcije na upoznavanju cijelog katoličkog puka s pokojnim Markom. Živimo u nadi da će naš ovaj, divljenja dostojni, sunarodnjak, jednoga dana, biti prepoznat i čašćen kako to i dolikuje. U tu svrhu, namjeravamo osnovati i Fond Marka Milanovića, iz čijih bi se sredstava financirala naredna istraživanja, odnosno eventualno tiskanje drugih izdanja posvećenih našem mučeniku Marku.

Hvala!